

LASTEN KOKEMUKSIA SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVÄSTÄ
PERHELEIRITOIMINNASTA SELÄNTEEN ALUEELLA

Härkönen Heidi

Puroila Iina

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Pohjoinen, Oulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) – diakoni

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Härkönen, Heidi & Puroila, Iina. Lasten kokemuksia syrjäytymistä ehkäisevästä perheleiritoiminnasta Selänteen alueella. Syksy 2012, 52 sivua, 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Pohjoinen, Oulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK) – diakoni / Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla Selänteen toiminta-alueella toteutetuille perheleireille osallistuneiden lasten kokemuksia perheleiritoiminnasta. Opinnäytetyön tavoite oli tuoda esiin lapsen näkökulmaa ja sitä kautta tuottaa tietoa, jonka avulla voitaisiin kehittää perheleiritoimintamallia.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja tehtiin osana Lapsen hyvä arki 2 – hanketta. Aineisto kerättiin ryhmä- ja teemahaastatteluilla ja analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimustulosten mukaan lapset kokivat perheleirit merkityksellisinä itselleen ja vanhemmilleen. Ryhmään kuuluminen ja turvallisuus olivat lapsille erityisen tärkeitä. Toiminta tarjoaa vanhemmille tukea arjen jaksamiseen mutta pidempiaikaisen vaikutuksen takaamiseksi toimintaan osallistuvan ryhmän olisi syytä jatkaa tapaamisiaan. Perheleireille tulisi valita perheitä, joiden lapset ovat suunnilleen samanikäisiä, jotta lapsilla olisi paremmat mahdollisuudet ystäväystyä ja saada vertaistukea toisiltaan. Lasten kokemuksen mukaan seurakunnan näkyvyys perheleiritoiminnassa on vähäinen ja lähes merkityksetön.

Asiasanat: Syrjäytyminen, perhetyö, perhediakonia, perheleiri, vertaistuki

ABSTRACT

Härkönen, Heidi & Puroila, Iina. Children's experiences of activities provided by family camps preventing exclusion. Autumn 2012. 52 pages, 2 appendices. Diaconia University of applied sciences, north Oulu. Degree program in diaconal Social Welfare, health care and education, Bachelor of Social Sciences + Deacon, Bachelor of Social Sciences.

The purpose of this thesis was to describe children's experiences of activities provided by family camps preventing exclusion which were accomplished at the area of Selänne, Finland. The aim was to understand the children's perspective and by that to create information on how the family camp activity could be developed.

This thesis is a qualitative case study and it was a part of the project Lapsen hyvä arki 2. The data was collected by performing an open-group interview and theme interviews to the children. The material was analyzed by applying a data-driven method.

According to the results children experienced that the family camp was meaningful for both themselves and their parents. Being part of the group and secure atmosphere were especially important for the children. Activity offers support for the parents to manage weekdays better, but to offer a more permanent effect it would be important that the group would continue the meetings within a longer period. The families partaking camps should be chosen so that the children would be close to the same age, and by that they would have a better chance to create friendships and share peer support with each other. By the children's experience the church deacon was only marginal at the family camp.

Keywords: Social exclusion, family work, family diaconia, family camp, peer support

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 LASTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN	9
2.1 Syrjäytyminen	9
2.2 Perheiden hyvinvoinnin tukeminen.....	10
2.3 Vertaistuki ja vertaisryhmä	11
3 PERHEDIAKONIA	13
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	16
4.2 Laadullinen lähestymistapa.....	16
4.3 Aineiston keruu	17
4.4 Aineiston analyysi.....	18
4.5 Eettisyys	20
4.6 Luotettavuus	22
4.7 Lapsitutkimuksen tekeminen	24
5 LASTEN KOKEMUKSIA PERHELEIRITOIMINNASTA	26
5.1 Sosiaalisen osallisuuden kokeminen	26
5.2 Leirikokemukset vaihteluna arkeen	27
5.3 Perheleireillä saatu turvallisuuden kokemus	28
6 PERHELEIRITOIMINNAN VAIKUTUKSET.....	30
6.1 Ei näkyvää muutosta kotioloissa.....	30
6.2 Positiiviset vaikutukset vanhempiin.....	30
6.3 Vanhempien saama vertaistuki	31
7 PERHELEIRITOIMINNAN KEHITTÄMINEN	33
7.1 Perheleirin järjestäminen.....	33
7.2 Perheleirin sisältö	33
7.3 Perheleirille osallistuvien valinta	34

8 SEURAKUNNAN ROOLI	37
8.1 Seurakunnan vähäinen näkyvyys	37
8.2 Vähäiset muistot seurakunnan mukanaolosta	37
8.3 Hengellisyyden positiivinen kokeminen	38
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
10 TULOSTEN VERTAILUA AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN	41
11 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSHAASTEET	43
LÄHTEET	45
LIITE 1 Tutkimuslupa-anomus	50
LIITE 2 Haastattelurunko	51

1 JOHDANTO

Yhteiskuntamme lasten ja nuorten ongelmat ovat muuttuneet viime vuosina yhä monimutkaisemmiksi. Kunnissa on toteutettu laajoja rakenteellisia muutoksia, joilla on suora vaikutus erityisesti lapsiperheiden palveluihin. Jatkuva säästöpainne on syy neuvolan, sosiaalityön ja päivähoidon palveluiden paikoittaiseen huonontumiseen. Tämän seurauksena lapsille ja perheille varattuja taloudellisia resursseja vähennetään (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 105). Työelämän epäkohdat, perhe-elämän vaikeudet, julkisten palveluiden puutteet ja asumiseen liittyvät ongelmat lisäävät suomalaisten pahoinvointia. Suomen sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut Suomi vuonna 2015 -linjaukset, jossa yksi neljästä päälinjauksesta on vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä. Ehkäisevä työ on ensisijainen toimintamalli köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille pyritään kehittämään uusia menetelmiä varhaisen puuttumisen kentältä. (Rättyä 2009, 77; Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 15–16.)

Palveluiden laadun ja perheiden hyvinvoinnin takaamiseksi moniammatillisen työryhmän tarpeellisuus on muuttuvassa yhteiskunnassa ensiarvoisen tärkeää. Sekä lasten että vanhempien hyvinvointiin vaikuttavat perhe- ja yhteiskuntapolitiikan lisäksi työelämä ja sen muutokset. Hyvinvointi muodostuu hyvästä ja turvallisesta arjesta ja sen pienistä asioista. On tärkeää huolehtia lasten ja lapsiperheiden varhaisessa vaiheessa ilmenneiden ongelmien hoitamisesta jo silloin, kun lapset ovat pieniä. Myöhemmässä vaiheessa vaurioiden korjaaminen on kalliimpaa ja vaikeampaa. Yhteiskuntamme tulevaisuuden kannalta on ehdottoman tärkeää, että meillä on hyvän lapsuuden eläneitä aikuisia. (Vähärautio 2011, 58–61.)

Kaste on Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma, jolla johdetaan ja uudistetaan sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Kasteen tärkeimpiä tavoitteita on lisätä osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa palveluiden laatua ja saatavuutta sekä vähentää alueellisia eroja. Pohjoisen alueen Kaste (PaKaste) on aloittanut 2009 saatuaan valtionavustusta Kaste ohjelmasta. Teemme opinnäytetyön Lapsen hyvä arki 2 -hankkeeseen, joka on osa PaKaste-hanketta. Lapsen hyvä arki -hankkeen ensimmäinen

osa toteutettiin 1.3.2009 - 31.10.2011 ja hankkeen toisen osan on määrä jatkaa 31.10.2013 saakka. Lapsen hyvä arki 2 -hanke jatkaa ensimmäisen osion tuloksia levittämällä ja syventämällä lapsiperhepalveluiden kehittämistä. Hankkeella pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja parantamaan lapsille ja perheille suunnatun palvelun laatua ja vaikuttavuutta. Kehittämistyötä on tehty toiminta-alueiden tarpeiden mukaan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus i.a.; Vähärautio 2011, 58–61.)

Lapsen hyvä arki -hankkeen varhaisen vuorovaikutuksen työryhmässä on vuodesta 2009 kehitetty Tukea vertaisille -toimintamallia. Sekä aiempien kokemusten että työntekijöiden puolelta nähtiin tarve kehittää uusia asiakaslähtöisiä matalan kynnyksen palveluja perheille ja vanhemmille. Tärkeimmäksi tavoitteeksi toiminnalle asetettiin lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen mahdollisimman matalan kynnyksen palveluilla. Toiminnan tarkoituksena on luoda kuntiin uusi toimintamalli perhetyölle. Tavoitteena on myös tuottaa palveluja moniammatillisesti yhteistyössä julkisen sektorin, kolmannen sektorin, seurakunnan ja oppilaitosten kanssa ja näin ollen tukea ja edistää moniammatillisuutta perhetyössä. Vanhemmuuden tukemista pidetään avainasiana hyvän lapsuuden turvaamiselle. (Peruspalvelukuntayhtymä Selänne a; Peruspalvelukuntayhtymä Selänne b; Vähärautio 2011, 58–61.)

Tukea vertaisille -toimintamallia pilotoitiin Selänteen alueella vuodesta 2010 alkaen ja opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla lasten kokemuksia Tukea vertaisille -mallin mukaisesta perheleiritoiminnasta. Opinnäytetyön tavoite on tuoda esiin lapsen näkökulma ja sitä kautta tuottaa tietoa, jonka avulla voitaisiin kehittää toimintamallia. Pyrimme selvittämään, onko perheleiritoiminta vaikuttanut lasten arkeen ja hyvinvointiin. Tukea vertaisille -mallin alkuvaiheessa neuvola ja perhetyö pohtivat millaisilla alueen perheillä voisi olla suurin varhaisen tuen tarve. Perheitä koottiin yhteen leirikeskukseen perheleireille, joissa sekä vanhemmilla että lapsilla oli mahdollisuus rentoutua, viettää aikaa yhdessä ja jakaa kokemuksiaan. Tässä opinnäytetyössä käytämme käsitettä perheleiri tarkoittaessamme Tukea vertaisille -toimintamallin mukaisia perheleirejä. (Peruspalvelukuntayhtymä Selänne b.)

Opinnäytetyössä tutkimassamme perheleiritoiminnassa osallistujaryhmänä olivat yksinhuoltajaperheet. Muita kriteereitä perheiden valinnassa olivat perheen

taloudellinen tilanne, niukka sosiaalinen verkosto, syrjäytymisen uhka tai jokin vaikea elämäntilanne perheessä. Perheleiritoiminnan kehittämisessä ja toteutuksessa olivat mukana yhteistyössä muun muassa neuvolan, perhetyön ja varhaiskasvatuksen ammattilaisia, seurakunta ja Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä Martat. (Vähärautio 2011, 58–61.)

2 LASTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

2.1 Syrjäytyminen

Opinnäytetyössämme tarkastelemme syrjäytymisvaarassa olevia yksinhuoltajaperheitä ja erityisesti heidän lapsiaan. Syrjäytyminen mielletään negatiiviseksi sanaksi ja käsitteeksi. Niin yksilöt kuin yhteisöt voivat syrjäytyä tai tulla syrjäytetyiksi, mikäli heidän mielipiteitään ja näkökantojaan ei arvosteta, tai heidän osallisuuttaan yhteiskuntaan epäillään. Syrjäytyminen on yleensä seurausta siitä, että entuudestaan huono yhteiskunnallinen asema vakiintuu pysyvämmäksi olotilaksi. Syrjäytyminen yhteiskunnasta voi tapahtua joko hitaasti, joutumalla vähitellen sivuun, tai yhtäkkiänä pudotuksena elämän keskeisistä ehdoista jonkin yllättävän käänteen vuoksi. Kun yksilö tai ryhmä syrjäytyy, elämäntilanne muuttuu yleensä hyvästä huonoksi tai vaikeaksi. Syrjäytymisvaarassa olevan tilanteessa on usein tunnistettavissa syrjäytymistä edeltäviä riski- ja vaaratekijöitä. Ihmisen itsensä kokemana mikä tahansa yhteiskunnan normeista poikkeava erilaisuus voi johtaa syrjäytymiseen. Syy lasten ja nuorten syrjäytymiseen on ensisijaisesti paikannettavissa heidän kasvuolosuhteisiinsa. Lisäksi nuorilla syrjäytymisen riskiä lisää useiden elämänmuutosten kasautuminen usein suhteellisen lyhyeen ajanjaksoon: murrosikä, siirtyminen peruskoulutuksesta jatkokoulutukseen ja edelleen itsenäiseen työelämään sekä kaveripiirin muutokset. Ongelmat perhe-elämässä ja tukiverkoston puutteet ovat yksi keskeinen määre lasten ja nuorten syrjäytymisen riskeissä. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11–14 ; Lämsä 2009, 36, 202.)

Syrjäytymisen vastaisessa työssä tavoitteena on asiakkaan hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, huono-osaisuuden vähentäminen, osallisuuden tukeminen, päihdehaittojen lopettaminen sekä lasten- ja nuorten elinolojen turvaaminen. Syrjäytymisen vastainen työ näkyy erityisesti kansalaislähtöisessä toiminnassa, jossa voidaan korostaa ihmisten keskinäistä tukea ja auttamista. Toisin kuin nykypäivänä, hyvinvointivaltion alkuvaiheessa auttaminen oli lähinnä paikallisyhteisöjen ja kansalaisaktiivisuuden varassa. (Laine ym. 2010, 18–21.)

Nykyään kansalaisjärjestöt auttavat ihmisiä monipuolisesti yhdistäen ammatillisen ja usein myös julkisten järjestelmien toiminnan vapaaehtoistyöhön. Ammatillisessa työssä on mahdollista painottaa työtä ihmisten keskinäisen tuen ja verkostojen vahvistamisen suuntaan. Sosiaali- ja terveysalan työssä muun muassa vertaistuen ja vertaisauttamisen muodot ovat yleistyneet. Usein asiakkaan kuntoutus ja sopeuttaminen takaisin yhteiskuntaan voi kestää vuosia, jolloin moniammatillisesta työstä on suuri etu. Asiakkaan kannalta on haaste löytää oikea apu tilanteeseen, kun taas työntekijän näkökulmasta elämäntilanteen kokonaisvaltainen hahmottaminen muodostuu haasteeksi. (Laine ym. 2010, 18–21.)

2.2 Perheiden hyvinvoinnin tukeminen

Yhteiskunnan muutoksen myötä erilaiset perhemallit ovat yleistyneet. Tyypillisimmät perhemallit ovat kahden sukupolven muodostamat perheet, joihin kuuluvat ydinperheet ja yksinhuoltajaperheet. Ydinperhe muodostuu kahdesta vanhemmasta ja heidän biologisista tai adoptoiduista lapsistaan. Yksinhuoltajaperheessä vastaavasti vanhempia on vain yksi. Lapsiperheeksi lasketaan perhe, jossa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Perheen käsite on laajentunut yhteiskunnallisten muutosten myötä. Jokainen yksilö kokee perheen eri tavalla. Erilaiset perhemallit ovat yleistyneet, ja siitä johtuen korostetaan, että perheistä on tärkeä puhua monikossa ja yleistämistä on syytä varoa. (Georgas, James; Berry, John W.; van de Vijver, Fons J. R.; Kagitcibasi, Cigdem; Poortinga, Ype H. 2006, 13; Lyytinen, Paula; Korkiakangas, Mikko; Lyytinen Heikki (toim.) 2000, 141–142; Tilastokeskus i.a.)

Ennaltaehkäisevistä sosiaali- ja terveyspalveluista koostuvaa kaikenlaista perheiden hyvinvointia edistävää työtä kutsutaan perhetyöksi. Yleisimpiä syitä perhetyölle ovat erilaiset sosiaaliset ongelmat, kuten alkoholismi, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat sekä väkivalta. Perhetyötä tehdään muun muassa neuvoloissa ja perheneuvoloissa, päiväkodeissa, perhekeskuksissa, kolmannen sektorin palveluissa, kuntien sosiaalitoimessa sekä seurakunnissa. Yhteinen tavoite perhetyöllä on tukea perheitä eri elämäntilanteissa. Lapsiperheissä tehdyn perhetyön tavoite on aina lapsen edun turvaaminen. (Hurtig 2003, 23–29.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia järjestämään laajuudeltaan niin suuria lastensuojelun tukitoimia, kuin perhekohtainen tarve kunnassa edellyttää. Kunnan on siis tarpeen vaatiessa järjestettävä lastensuojelun avohuollon tukitoimena perhetyötä. (Lastensuojelulaki 2007.) Lastensuojelun perhetyön keskeisimmät tavoitteet ovat vanhemmuuden tukeminen sekä huostaanoton ennaltaehkäisy. Perhetyön yleisimpiä työmuotoja ovat keskusteluavun antaminen ja perheen tukeminen erilaisissa arjen askareissa. Lastensuojelun perhetyöstä tehdään aina päätös, ja tavoitteet ja suunnitelma laaditaan yhdessä perheen kanssa ja kirjataan ylös. Lastensuojelun tukitoimien perhetyö alkaa yleensä lastensuojeluilmoituksesta. (Hurtig 2003, 23–29.)

2.3 Vertaistuki ja vertaisryhmä

Vertaistuki on saman asian kokeneiden tai samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten antamaa tukea toisilleen. Se on arkista toisen ihmisen aitoa kohtaamista, jonka ydin perustuu vapaaehtoisuuteen, vastavuoroisuuteen ja tasa-arvoisuuteen. Vertaisryhmiä on monenlaisia: itseohjautuvia ja ohjaajan ohjaamia ryhmiä, harrasteryhmiä tai tavoitteellisia ryhmiä sekä suljettuja ja avoimia ryhmiä. Vertaisryhmä perustuu kokemuksellisuudelle. Osallistuja on itse toimijana eikä niinkään hoidon tai toimenpiteen kohteena. Mahdollisen ryhmän ohjaajan rooli on johdatella keskustelua toivottuun suuntaan valmiiden vastausten antamisen sijaan. Vertaisryhmän tavoitteena on ongelman hyväksymisen kautta oppia elämään sen kanssa. (Koskimaa 2005, 20–23 ; Sosiaaliportti 2012.)

Lapsen vertaisryhmä on lähes samanlainen kuin aikuisten. Toiminta perustuu kokemuksen jakamiselle. Yleensä lasten vertaisryhmä käsittelee vanhempien ongelmista aiheutuneita seurauksia ja tunteita. On tärkeää, että lapsi saa kokemuksen, ettei hän ole ongelmansa kanssa yksin, ja että perheen ongelmista voi puhua avoimesti ryhmässä. Lasten vertaisryhmissä erona aikuisten vertaisryhmään on välttämätöntä, että ohjaajana on asiantunteva ammattilainen. Lasten vertaisryhmässä suunnittelulla, organisoinnilla ja vetämisellä on suurempi rooli aikuisiin verrattuna. Aikuispsykiatriassa keskitytään hoitamaan vain yksittäistä potilasta, jolloin potilaan omaiset, erityisesti lapset helposti

unohtuvat. Vanhemman sosiaaliset ongelmat ovat suuri riskitekijä lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Kehityspsykologiassa perinteisesti lapsen ja vanhemman välistä suhdetta korostetaan eikä lasten vertaissuhteisiin niinkään ole kiinnitetty huomiota. Nykyään tiedetään, että vertaisten kanssa omaksutut kokemukset, tiedot ja taidot ovat suuressa merkityksessä lapsen kehityksen kannalta. (Inkinen 2001,7; Salmivalli 2000, 15; Taitto 2001, 199.)

Tukea vertaisille -mallin perheleiritoiminnassa leireille pyritään saamaan mahdollisimman samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia perheitä. Myös lapsille pyritään järjestämään vertaisia siten, että jokaisella lapsella olisi vähintään yksi ikätoveri samalla leirillä. Perheleirillä sekä vanhemmat, että lapset saavat siis vertaistukea toisiltaan, joten ryhmää voidaan kutsua vertaisryhmäksi. Kuitenkaan ryhmä ei ole aivan tyypillinen vertaistukiryhmä, sillä säännöllisiä tapaamisia ei järjestetä leirien ulkopuolella, eikä ryhmällä ole yhteistä tavoitetta eikä yksittäistä ohjaajaa. Perheleirin tavoitteena on saada perheet verkostoitumaan toisten samassa elämäntilanteessa olevien perheiden kanssa, jotta he voivat sitä kautta jakaa vertaistukea toisilleen leirien jälkeenkin. (Vähärautio 2011, 58–61.)

3 PERHEDIAKONIA

Diakoniatyöntekijöillä on hyvät mahdollisuudet puuttua niihin yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin, jotka aiheuttavat ihmisille pahoinvointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun tarjoaman koulutuksen lisäksi työntekijät kuitenkin kaipaisivat lisäperehdytystä. Diakoniatyöntekijät haluaisivat puuttua seurakunnan perhetyön avulla muun muassa vallitsevaan työkuulttuuriin, jossa molemmat vanhemmat ovat töissä ja lapset liian varhaisesta iästä lähtien hoidossa. He ovat erityisen huolissaan suomalaisten muuttuneista arvoista. Perinteiset arvot, kuten perhe, avioliitto, parisuhde, koti sekä elämän ja vanhuuden kunnioittaminen on korvattu materialismilla ja vallanhimolla. Rättyä (2009) painottaa, että seurakuntien tekemä parisuhde- ja perhetyö on ensiarvoisen tärkeä ennaltaehkäisevän työn muoto. (Rättyä 2009, 70–73, 81–85.)

Seurakunnissa tehtävää perhetyötä ohjaavat kristilliset arvot ja periaatteet. (Rundgren 2010, 23). Jeesuksen antama kultainen sääntö on yksi Raamatun keskeisimpiä perusteluita kristilliseen auttamiseen: “Niin kuin tahdotte ihmisten tekevän teille, niin tehkää te heille.” (Luuk. 6:31). Samoin kirkkolaki velvoittaa niin lähimmäisen rakkauden kuin diakonian edistämiseen. Nämä katsotaan osaksi kirkon perustehtävää:

Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi (Kirkkolaki 1993 § 2).

Kirkkojärjestyksessä puolestaan määritellään diakonian tehtävä tarkemmin:

Tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. (Kirkkojärjestys 1991, luku 4 § 3).

Diakoniatyön periaatteisiin kuuluu ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen. Toisin sanoen diakoniatyöntekijä pyrkii kohtaamaan asiakkaansa fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti ja hengellisesti. Työntekijän on tärkeä tuntea asiakkaansa elämän- ja perhetilanne kokonaisuudessaan, ennen kuin hän yhdessä asiakkaan kanssa voi pohtia mahdollisia tukitoimenpiteitä. On muistettava, että asiakas on aina oman

elämänsä paras asiantuntija. Seurakunnan perhetyössä ongelmiin pyritään puuttumaan varhain ja tarjoamaan tukea, kun lapsen, nuoren, perheen tai aikuisen elämässä on aihetta huoleen. (Kettunen 2001, 131–162 ; Lindfors 2010, 8.)

Seurakuntien tekemä perhetyö tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia kehittää vuorovaikutustaitoja ja ratkaista ongelmia, samalla kun pyritään tukemaan vanhemmuutta. Perhetyön yksi keskeinen tavoite on auttaa vanhempia löytämään vanhemmuuden ilo. Kaikenikäisten lasten kasvua ja kristillistä kasvatusta pyritään tukemaan sekä vahvistamaan perheen hengellistä kasvamista. Kirkon perhetyöhön kuuluu anteeksianto ja mahdollisuus uuteen alkuun, samoin kuin ihmisen kunnioittaminen Jumalan luomana arvokkaana yksilönä. Yksilön ja perheen kohtaaminen on yksi perhetyön peruskäsitteistä. Vastaanotetuksi ja huomatuksi tuleminen vahvistaa, antaa voimaa ja rohkeutta. Hengellisyys näkyy työssä sekä sanattomana taustatekijänä että puheena ja tekoina. (Lindfors 2010, 8-9.)

Diakoniselle perhetyölle ei perusteista huolimatta löydy yksiselitteistä määritelmää tai vakiintunutta mallia. Tyypillinen asiakasperhe on lastensuojelun tukitoimenpiteitä tarvitseva, syrjäytymisvaarassa oleva perhe. Perhetyössä tehdään tiivistä yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden kanssa. Diakoniatyöhön kaivattaisiin erityistä perhetyön työmuodoista vastaavaa diakonianvirkaa (Rättyä 2009, 118). Perhetyön palvelut ovat aina maksuttomia ja asiakkaaksi pääsee, vaikka ei olisi evankelisluterilaisen kirkon jäsen. Asiakkaita palvellaan usein myös ruotsiksi ja englanniksi. Työntekijöitä sitoo ehdoton vaitiolovelvollisuus. (Rundgren 2010, 22–23; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Sekä sosiaali- että diakoniatyölle yksi suuri haaste nykyaikana on lapsilähtöisyyden toteutuminen. Diakonisen perhetyön rinnalla lapsidiakonia on yksi tärkeä työmuoto. Lapsidiakoniassa kysymys on ennen kaikkea lapsen turvattomuuden ennalta ehkäisystä, ei niinkään sen seurauksien hoitamisesta. Lasten pahoinvointi on otettava vakavasti, sillä lapsuuden vaikeat elämäntilanteet ja tunnetraumat vaikuttavat pysyvästi kehittyvään lapseen. Lapsen hädän näkemisellä ja siihen reagoimisella on myös suuri merkitys päihde- ja muiden ongelmien ehkäisyssä. (Mattila 2003, 8-12.)

Lapsidiakonian tavoitteita ovat hädän lievittäminen näkemällä lapsi, turvattomuuden vähentäminen, huolenpidon lisääminen sekä lapsen persoonan puolustaminen ja vahvistaminen. Työn on tarkoitus olla ennaltaehkäisevää, lapsen näkökulmasta tehtyä auttamistyötä. Pyrkimyksenä on luoda lapsen arjesta turvallista ja tehdä seurakuntaan niin matala kynnyks, että lasten ja nuorten on helppo uskaltautua mukaan toimintaan. Vastuu lapsen hyvinvoinnista kuuluu ensisijaisesti vanhemmille. Diakonian näkökulmasta on kuitenkin hyväksyttävä se tosiasia, että aina on perheitä, joissa lapsen terve kehitys ja kasvu eivät ole mahdollisia. Diakoniatyössä heikommista huolehtiminen vaatii huomion kohdistamista myös suoraan lapsiasiakkaaseen. Lapsidiakoninen näky kehittyi siitä oivalluksesta, että vanhempia ei saa muutettua, eikä lapsen kotiympäristö välttämättä muutu. On unohdettava pyrkimys muuttaa vanhempia ja keskittyttävä siihen, miten pystytään lievittämään lapsen hätää ja vahvistamaan persoonan kasvua. (Mattila 2003, 12–24.)

Diakoniatyöntekijöillä on koulutuksen, elämäkokemuksen ja työelämän mukanaan tuomaa erityisosaamista heikompiosaisten kohtaamiseen (Jokela 2011, 191). Rovaniemellä diakoniatyöntekijänä toimivan Rundgrenin tutkimuksen (2008) mukaan diakoniatyöntekijä on viidessä erilaisessa roolissa toimiessaan perhetyössä. Hän toimii lapsen näkyväksi tuojana, kulkee perheen rinnalla, mahdollistaa perheen toimintaa sekä työskentelee yhteistyötahojen kanssa perheen parhaaksi sekä selvittää perheen kokonaistilanteen. Haasteena seurakunnan perhetyössä, samoin kuin sosiaalityössä, on lapsen huomioon ottaminen. Lapsen tarpeita herkemmin keskitytään aikuisten ongelmiin, jolloin lapsi saattaa jäädä syrjään. Erityisen haastavaksi työn tekee perhe-elämään mahdollisesti sisältyvä väkivalta. (Rundgren 2008, 40–56.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoitus on kuvailla perheleireille osallistuneiden lasten kokemuksia toiminnasta. Opinnäytetyön tavoite on tuoda esiin lapsen näkökulmaa ja sitä kautta tuottaa tietoa, jonka avulla voitaisiin kehittää perheleiritoimintamallia.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia kokemuksia lapsilla on perheleiritoiminnasta?
2. Millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut lasten ja perheiden elämään?
3. Miten perheleiritoimintaa voitaisiin kehittää?
4. Mikä on seurakunnan rooli perheleiritoiminnassa?

4.2 Laadullinen lähestymistapa

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus palvelee meitä parhaiten, koska sille tyypillistä on pyrkimys kuvata todellista elämää. Tutkijan omat havainnot ovat tärkeässä asemassa ja tutkija kuvaa asiat etukäteen valitusta näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muodostuu vasta tutkimuksen edetessä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on ymmärtää ja selittää ilmiöitä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden, tässä opinnäytetyössä lasten, näkökulmasta. Tavoitteena ei ole olemassa olevan teorian todentaminen, vaan yksityiskohtaisen aiheen kokonaisvaltainen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa työskennellään kertomusten, tarinoiden ja merkitysten parissa, joten tilastollisesti yleistettävää tietoa ei ole mahdollista saada kuten määrällisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 156–162 ; Kylmä & Juvakka 2007, 16, 30–31, 59; Tuomi, Sarajärvi 2009, 73.)

Laadullisen tutkimuksen teossa olennaista on induktiivinen päättely, jossa yksittäisistä tapahtumista tehdyt havainnot lopulta yhdistetään laajemmaksi kokonaisuudeksi. Aineiston keruuta ja analyysia ei ohjaa mikään tietty teoreettinen lähtökohta, vaan tutkimuksen teko ja johtopäätösten muodostuminen on aina aineistolähtöistä. Aineiston keruun pyrkimys on saada mahdollisimman rikas ja syvä aineisto tutkittavasta ilmiöstä. Tästä syystä tutkimukseen osallistujia on yleensä vähän, jolloin mielenkiinto kohdentuu ensisijaisesti ilmiön laatuun. Olennaisen löytäminen aineistoa analysoidessa on helpompaa, kun tutkimukseen osallistujien määrä on rajallinen. Osallistujien määrä tulee aina arvioida tutkittavan ilmiön ja kohderyhmän tarpeen mukaisesti. (Kylmä & Juvakka 2007, 22–27.)

4.3 Aineiston keruu

Haastattelumenetelmäksi valitsimme ryhmä- ja teemahaastattelun. Ryhmähaastattelun tekemistä tukee teoria siitä, että yhteisiä kokemuksia ja jaettuja asioita on vaikeampaa salailla ryhmähaastattelussa, koska käyttäytymisestä tulee yhteisten kokemusten kautta julkista. Unohtamisen ja väärinymmärryksen riski on myös vähäisempää ryhmässä. Teemahaastattelu puolestaan on laadullisessa tutkimuksessa paljon käytetty menetelmä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, eli jokin haastattelun näkökulma on lyöty lukkoon, muttei kaikkia. On tyypillistä, että haastateltavilla on jokin sama kokemus jota he kuvaavat haastattelutilanteessa. Jokaisesta tutkimusongelmasta muodostetaan oma teema jonka ympärille teemakysymykset laaditaan. Ennen kuin voidaan vastata varsinaiseen tutkimusongelmaan, eli kysymykseen ”miten”, on vastattava kysymyksiin ”mitä” ja ”miksi”. Teemojen määrä ei saa kasvaa liian pitkäksi, sillä silloin teemahaastattelu muuttuu strukturoiduksi eli tarkkojen kysymysten ja vastausten määrittelemäksi haastatteluksi. (Eskola & Suoranta 2008, 94–95; Hannila & Kyngäs 2008; Kvale 1997, 86–97; Kylmä & Juvakka 2007, 78.)

Haastateltavat olivat lapsia, mikä huomioitiin haastattelua suunniteltaessa. Haastattelun pohjaksi laadimme teemahaastattelurungon (LIITE 2), joka auttoi meitä haastattelijoina varmistamaan jokaisen teeman läpikäymisen. Teemahaastattelun luonteen mukaisesti emme kuitenkaan kirjoittaneet ylös valmiita kysymyksiä. Teemojen pohjalta nousseiden

kysymysten oli oltava mielenkiintoisia, jotta haastattelu ei venynyt liian pitkäksi ja lapsi jaksoi keskittyä koko haastattelun ajan. Tarkkaa aikarajaa ei voitu määrittää, koska lapsen keskittymiskykyä ei voi ennalta tietää. (Keats 2000, 95–96.) Teemahaastattelun etu oli myös se, että pystyimme havainnoimaan haastateltavien ilmeitä, eleitä ja äänensävyjä.

Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla viittä 8–11-vuotiasta lasta. Haastattelimme lapsia ensin ryhmässä, minkä jälkeen suoritimme yksilöhaastattelut. Näin lapset saivat ensin tutustua meihin, rentoutua sekä herkutella makeisilla ja leivonnaisilla. Samaan aikaan katselimme valokuvia perheleireiltä herätelläksemme lasten muistoja. Yksilöhaastattelutilanteet pyrittiin pitämään avoimena ja luonnollisena. Kehotimme lapsia rehellisyyteen ja painotimme, että vastauksia saa miettiä kaikessa rauhassa. Kerroimme jokaiselle erikseen, että haastattelun voi keskeyttää milloin vain, jos alkaa tuntua vaikealta. Haastattelutilanteet olivat rentoja, ja lapset vastasivat reippaasti kysymyksiin. Tutkimustuloksissa ja johtopäätöksissä pitäydyimme haastatteluaineiston antamissa tiedoissa.

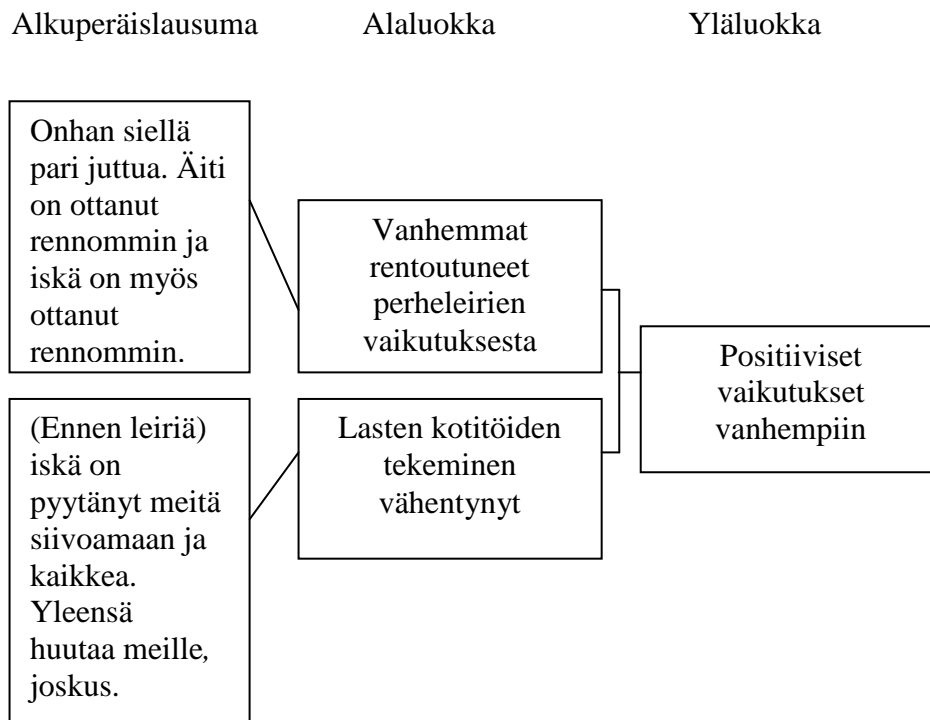
4.4 Aineiston analyysi

Yksi laadullisen tutkimusmenetelmän keskeisistä ominaispiirteistä on aineistolähtöisyys eli induktiivisuus. Induktiivisessa päättelyssä havaintoja tehdään yksittäisistä erillisistä tapahtumista, joita yhdistetään laajempaan kokonaisuuteen. Päättely perustuu aineistoon, jonka keruumenetelmät vaihtelevat. Teimme tutkimustuloksistamme aineistolähtöisen eli induktiivisen sisällönanalyysin, sillä uskoimme sen antavan tutkimuskysymyksiimme luotettavimpia vastauksia. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysin lähtökohtana on aineisto ja tuloksena kuvaus ilmiöstä, jota tutkimuksessa on pohdittu. Kun pyritään kuvaamaan todellisuutta tutkimukseen osallistujien näkökulmasta, tutkimuksen avulla jäsennetään todellisuutta ja muodostetaan sitä kuvaava teoria. Toisin sanoen kuvattavasta ilmiöstä nousevat käsitteet ja niiden suhteet muodostavat uuden teorian. (Kylmä & Juvakka 2007, 26, 29.)

Pyrimme aineistoa analysoidessamme tarkastelemaan sitä avoimesti, pyrkimyksenämme selvittää tutkittavaa ilmiötä. Aloitimme analyysin teon kuuntelemalla haastattelunauhoitteet useaan kertaan huolellisesti läpi. Tämän jälkeen aukikirjoitimme eli litteroimme aineiston sanatarkasti. Litterointivaihe oli jo itsessään osa analyysin tekoa, kun jouduimme perehtymään aineistoon. Kun aineisto oli saatu tekstimuotoon, aloitimme varsinainen analyysin teon. Analyysin teko on aineiston muuttamista teoreettiseksi kuvaukseksi. Tähän pääsimme aineistoa tiivistämällä ja jäsentämällä.

Ensimmäisessä vaiheessa redusoimme eli pelkistimme aineiston. Pelkistettäessä aineistoa tiivistetään ja selkeytetään. Tutkimustietoa ei vähennetä, vaan tarkoitus on pitää tieto mahdollisimman totuudenmukaisena ja asiallisena. Redusoinnin jälkeen aineisto klusteroitiin eli ryhmiteltiin. Pelkistetyistä ilmauksista yhdistelimme samankaltaiset vastaukset, joista muodostui alaluokkia. Alaluokat nimesimme luokkaa kuvaavalla käsitteellä. Alaluokkia yhdistelemällä muodostui yläluokkia. Viimeisenä vaiheena oli abstrahointi, jossa muodostimme yläluokkia yhdistäviä luokkia, pääluokkia. Nämä luokat ovat suoria vastauksia tutkimuskysymyksiimme. (Kylmä & Juvakka 2007, 64–67, 110–120.)

Esimerkki aineiston luokittelusta on esitetty seuraavassa kuviossa. (KUVIO 1, s. 20.) Alkuperäisilmauksista ”Onhan siellä pari juttua. Äiti on ottanut rennommin ja isä on myös ottanut rennommin.” ja ”(Ennen leiriä) isä on pyytänyt meitä siivoamaan ja kaikkea. Ylensä huutaa meille, joskus.” on muodostettu alaluokat ”Vanhemmat rentoutuneet perheleirien vaikutuksesta” ja ”Lasten kotitöiden tekeminen vähentynyt”. Alaluokat yhdistettiin yläluokaksi ”Positiiviset vaikutukset vanhempiin”, joka yhdistyi pääluokkaan ”Monenlaiset vaikutukset perheiden elämässä”. Pääluokka vastaa tutkimuskysymykseen 2. Millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut lasten ja perheiden elämään?

KUVIO 1. Esimerkki aineiston luokittelusta

4.5 Eettisyys

Diakonia-ammattikorkeakoulun arvopohjassa korostuu kristillinen luonne. Tästä syystä eettisiä ratkaisuja painotetaan Diakin opinnoissa. Sekä tutkimustoiminnan että opinnäytetöiden eettisiä tavoitteita ovat ihmisen kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Rakentavasti kriittinen ote olemassa olevia tietoja, asenteita ja tapoja kohtaan lisää myös eettisyyttä. Tutkimusprosessissa eettisyys on tapa, jolla tutkija ja ohjaaja asennoituvat työhönsä, kohtaamiinsa ongelmiin ja yhteistyökumppaneihinsa. Opinnäytetyöprosessin eettistä asennetta heijastavat aiheen valinta, tiedonhankinta ja tietojenkäsittely, puhe prosessista ja tutkittavasta asiasta sekä tapa jolla tutkimustuloksia sovelletaan. Yleisesti opinnäytetyön tavoitteena on olla eettisesti oikein, tieteellisesti totta ja yhteiskunnalle hyödyksi. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12–13.)

Mietimme opinnäytetyömme eettisyyttä aineistonkeruussa. Tutkimustoiminnassa noudatettavia eettisiä periaatteita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Periaatteisiin kohdistuvien kriteerien toteuttaminen ei kuitenkaan takaa eettisesti ongelmatonta tutkimusta. Sosiaalialan tutkimuksissa on otettava huomioon, että yleensä tapauksiin liittyy kolmansia osapuolia, kuten perheenjäseniä, omaisia tai ystäviä. Tiedonhankintamenetelmämme oli vapaamuotoinen teemahaastattelu ja muistutti siten arjen vuorovaikutustilanteita. Tämä vaikeutti hieman tutkimusasetelman eettisten ongelmien pohdintaa. Lähtökohta teemahaastatteluiden tekemiselle oli vapaaehtoisuus. (Rauhala & Virokannas 2011; Sarajärvi & Tuomi 2009, 125, 131.) Etukäteen jännitimme hieman, miten saamme aineistoa kerättyä haastatteluilla ja tulevatko haastateltavat ylipäättään paikalle. Kaikki sujui kuitenkin hienosti ja aineistoa saimme kohtalaisesti.

Huomioimme haastattelua suunniteltaessa Arja Kuulan (2006) laatiman listan mukaiset asiat, jotka on ennen haastattelutilannetta syytä kertoa haastateltaville: tutkijan tai tutkimusryhmän nimi ja yhteystiedot sekä tutkimuksen tavoite, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja luottamuksellisuus sekä anonymiteetti. Haastateltavan on tärkeää tietää haastattelun käyttötarkoitus ja se, ketkä tietoja käyttävät. Haastattelun luotettavuuden ja laajan aineiston takaamiseksi on suositeltavaa ja eettisesti perusteltua, että haastateltaville kerrotaan haastattelun aiheesta etukäteen. Kerroimme myös, että haastattelut nauhoitetaan ja että haastateltavalla on mahdollisuus keskeyttää haastattelu ja kieltäytyä vastaamasta, vaikka hän alun perin olisi suostunut haastateltavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73; Kuula 2006, 102.)

Tutkimusetiikan mukaisesti haastateltaville tuli taata anonymiteetti. Painotimme jo haastattelulupia kysyessämme, etteivät haastateltavien henkilöllisyydet missään vaiheessa tule julkisesti esille. Lupaus henkilöllisyyden salassa pysymisestä rohkaisee suoraan ja aitoon keskusteluun. Toisaalta haastattelimme lapsia, eivätkä he todennäköisesti olleet edes ajatelleet etukäteen, tulevatko heidän nimensä näkymään jossain. Anonymiteetin lisäksi lupaus luottamuksellisuudesta tutkimusaineistoa käsiteltäessä takaa eettisesti oikean toiminnan. (Mäkinen 2006, 114–116.) Haastattelussa ilmenneitä nimiä tai muita henkilötietoja emme käyttäneet opinnäytetyömme missään vaiheessa. Opinnäytetyö on toteutettu Selänteen

peruspalvelukuntayhtymän alueella sijaitsevassa kunnassa, mutta emme mainitse kunnan nimeä henkilöiden tunnistettavuuden välttämiseksi.

Tutkimuksestamme informointi jäi meidän tapauksessamme hankkeen työntekijöille, koska emme saaneet mahdollisuutta tavata haastateltaviamme etukäteen. Mielestämme lapsille ei ollut tarpeen lähettää esimerkiksi kirjettä, jossa kerromme haastattelutilanteesta. Tuttujen työntekijöiden ja vanhempien kertomana lapset saivat riittävän selkeän käsityksen asiasta. Haastattelupäivänä kerroimme lapsille mahdollisimman selkeästi haastattelun käyttötarkoituksesta. Saimme haastateltavilta luvan nauhurin käyttöön. Yksi haastatelluista lapsista halusi keskeyttää haastattelun, joten eettisten periaatteiden mukaisesti hänen toiveensa huomioitiin ja haastattelu keskeytettiin. Kaikki haastatteluaineisto ja haastattelunauhoitukset hävitettiin opinnäytetyön loppuvaiheessa.

4.6 Luotettavuus

Kaikessa tutkimustoiminnassa pyrkimyksenä on tuottaa luotettavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tästä syystä tehdyn tutkimuksen luotettavuutta on arvioitava. Arvioimalla selvitetään, kuinka totuudenmukaista tietoa tutkimuksella on tuotettu. Eri tutkijoiden mukaan hyviä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiperusteita ovat muun muassa uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. (Kylmä & Juvakka 2007, 127; Tuomi & Sarajärvi 2009, 134.)

Uskottavuus tarkoittaa opinnäytetyön ja sen tulosten uskottavuutta. Uskottavuudella osoitetaan myös, vastaavatko tutkimustulokset opinnäytetyöhön osallistuneiden henkilöiden käsityksiä tutkimuskohteesta. Kuitenkaan ei ole varmaa osoitusta siitä, että tutkimuksen uskottavuus lisääntyisi viemällä tulkinnat haastateltujen henkilöiden luettavaksi. Tutkimuksen uskottavuutta vahvistaa se, että sen tekijät ovat riittävän kauan tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa. Opinnäytetyötä olemme tehneet syksystä 2011 saakka, ja joutuneet perehtymään perusteellisesti aiheeseen. Tämä on vienyt aikaa mutta lisännyt varmuuttamme tutkijoina ja antanut kokonaisvaltaisen käsityksen aiheesta. Olemme syventyneet tarkoin haastatteluihin osallistuneiden näkökulmaan, josta

laadullisessa tutkimuksessa erityisesti ollaan kiinnostuneita. Opinnäytetyömme uskottavuutta lisää myös se, että haastateltavina oli viisi lasta ja haastatteluihin valmistauduimme huolellisesti suunnittelemalla teemahaastattelurungon (LIITE 2). Pohdimme lisäksi mahdollisia lisäkysymyksiä, joita pääteemojen ohella voisimme kysyä. Lapsilta oli kuitenkin vaikea saada suoria vastauksia kysymyksiin, joten olemme tutkimustuloksia pohtiessamme tehneet paljon tulkintaa ja johtopäätöksiä. (Eskola & Suoranta 2008, 211; Hirsjärvi & Hurme 2004, 184–185.)

Vahvistettavuus on mukana opinnäytetyöprosessissa koko ajan. Sillä tarkoitetaan toisen tutkijan mahdollisuutta seurata tutkimuksen etenemistä esimerkiksi kirjattujen muistiinpanojen, tutkimuspäiväkirjan ja haastatteluaineistojen avulla. Ideana on kuvata aineistojen avulla, miten tutkimustuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy. Lisäksi vahvistettavuudella tarkoitetaan mahdollisuutta, että tehtyjä tulkintoja tukevat toiset, samankaltaista ilmiötä tarkastelleet tutkimukset. Vahvistettavuus on luotettavuuden arvioinnissa osin ongelmallinen kriteeri, sillä toinen tutkija ei välttämättä päädy samoihin tuloksiin edes saman aineiston avulla. Erilaiset tulkinnat eivät kuitenkaan välttämättä merkitse luotettavuusongelmaa, vaan lisäävät erilaisen näkökulman tutkittavaan ilmiöön. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme havainneet hyväksi sen, että toinen tekee tulkintoja eri tavalla kuin toinen, ja näin olemme mielestämme saaneet monipuolisempia ja siten luotettavampia tuloksia. (Eskola & Suoranta 2008, 212; Kylmä & Juvakka 2007, 129.)

Reflektoinnilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tekijöiden on tunnettava omat lähtökohdansa tutkimuksen tekijöinä. Reflektointia olemme tehneet koko opinnäytetyöprosessin ajan. Olemme olleet tietoisia omista persoonistamme ja siitä, miten ne vaikuttavat työskentelyymme. Persoonamme luonnollisesti vaikuttivat haastattelutilanteessa, mutta mielestämme emme vaikuttaneet haastateltavien vastauksiin, vaan annoimme heidän vastata täysin omavaltaisesti. Olemme reflektoineet kokemuksiamme, tuntemuksiamme ja käyttäytymistämme niin itsemme, toistemme kuin muiden tutkimusta tekevien kautta. Osa opinnäytetyön tekemistä ovat pakolliset seminaarit, joissa reflektointiin osallistuvat myös ohjaavat opettajat ja opponentit. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.)

Siirrettävyys merkitsee opinnäytetyön tulosten siirrettävyyttä mahdollisiin muihin vastaaviin tilanteisiin. Tutkijoina olemme pyrkineet antamaan riittävän kuvailevaa tietoa tutkimukseen osallistuneista henkilöistä ja tutkimusympäristöstä. Tällä mahdollistetaan se, että lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyttä. Tämän opinnäytetyön siirrettävyyttä vahvistaa se, ettei vastaavanlaisia tutkimuksia ole tehty paljon. Tulokset ovat siten ainutlaatuisia. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.)

4.7 Lapsitutkimuksen tekeminen

Opinnäytetyössämme haastateltavat olivat lapsia, joten monia asioita tulee ottaa huomioon opinnäytetyöprosessin jokaisessa vaiheessa, joita aikuisia tutkittaessa ei tarvitse huomioida. Selvitimme prosessin alkuvaiheessa lapsitutkimusta koskevat lait ja säädökset, ja toimimme niiden mukaan. Suomessa lapsella on 15 vuotta täytettyään päätösvalta omasta osallistumisestaan lääketieteelliseen tutkimukseen. Lastensuojelulaissa puolestaan 12-vuotiaalle lapselle on annettava mahdollisuus mielipiteensä sanomiseen (Lastensuojelulaki 2007). Lapsilla ei ole virallisesti itsemääräämisoikeutta, joten heidän osallistumisestaan tutkimukseen päättää ensisijaisesti huoltaja. Huoltajan suostumuksesta huolimatta lapsella on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta. (Mäkinen 2006, 64–65.) Kaikki opinnäytetyöhön osallistuvat lapset ja heidän huoltajansa antoivat kirjallisesti suostumuksensa tutkimukseen osallistumiselle. Olemme saaneet kirjalliset tutkimusluvut (LIITE 1) myös Lapsen hyvä arki 2 -hankkeen projektipäälliköltä, Aira Vähärautiolta sekä Selänteen lapsi- ja perhetyön palvelujohtajalta Heleena Talaalalta.

Lapsia koskeva tieto on viime vuosiin asti lastensuojelussa ollut yleensä kolmannen osapuolen tuottamaa. Kolmas osapuoli on ollut joku lapsen kanssa tekemisissä ollut aikuinen, esimerkiksi lapsen huoltaja, päiväkodin- tai neuvolan työntekijä tai sosiaalityöntekijä. Nyky-yhteiskunnassa, jossa lapsen oikeuksia on alettu korostaa enemmän, on koettu tärkeäksi, että lapsen oma ääni saataisiin kuuluviin lastensuojelun tutkimuksen kentällä. Lapsi on itse oman elämänsä paras asiantuntija, ja hän voi tuottaa paljon sellaista tietoa, joka on aikuisilta jäänyt täysin huomaamatta. (Helavirta 2011.)

Lapsen haastattelutilanteessa luottamuksen saavuttaminen on tärkeää. Luottamuksellinen ilmapiiri on välttämätön, jotta lapsi antaa omia rehellisiä näkemyksiä ja mielipiteitä. Jos lapsi on epäluuloinen, hän saattaa kieltäytyä puhumasta tai jopa antaa väärää tietoa. Kysymyksen asettelu on saatettava siihen muotoon, että lapsi ymmärtää kysymyksen. Kysyminen ei saa olla liian tungettelevaa, vaan tärkeämpää on antaa lapsen itse kertoilla asioita. (Helavirta 2007, 61–62.) Haastattelutilanteissa olimme molemmat kokoajan läsnä, ja suoritimme haastattelut yhdessä ilman työnjakoa. Molemmilla meillä oli myös muistiinpanovälineet, joilla merkitsimme ylös asioita, joita huomasimme haastattelun aikana. Esimerkiksi ilmeet, eleet, lapsesta välittyvät tunnetilat tai hermostuneisuus olivat asioita, joita huomioimme. Haastattelujen analysoinnissa ja tulosten etsimisessä huomasimme, että ilmeistä ja eleistä muodostui hyvinkin paljon tulkintoja.

5 LASTEN KOKEMUKSIA PERHELEIRITOIMINNASTA

5.1 Sosiaalisen osallisuuden kokeminen

Lapset kokivat sosiaalisen osallisuuden tärkeäksi perheleireillä ja leireillä olikin ollut ilmeisen hyvä ilmapiiri ja yhteishenki. Perheleireillä lapset olivat ulkoilleet ja leikkineet paljon yhdessä, minkä he olivat kokeneet tärkeäksi. Lapsille oli selvästi ollut merkityksellistä olla osa ryhmää, ja kaikki yhdessä tehty ja koettu oli merkittävää joksiksi, että siinä koki kuuluvansa ryhmään. Tällainen sosiaalisen osallisuuden kokemus voi osaltaan vahvistaa lapsen itseluottamusta ja kehittää sosiaalisia taitoja. Tulkintamme mukaan tekemisen sisältö itsessään ei ollut keskeistä, vaan yhdessä tekeminen ja ryhmässä toimiminen.

Mää ainaki tykkäsin niistä leikeistä, ku me menttiin yläkertaan ja leikittiin.

Se oli mukavaa. Siellä ulkonakin oli mukava leikkiä.

Sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluissa jokainen haastateltava ilmaisi toistuvasti halunsa osallistua uudestaan samanlaiselle leirille. Tulkitsimme, että yksi keskeisimmistä syistä tähän oli turvalliseen, tiiviiseen ryhmään kuuluminen. Ymmärsimme lasten puheista, että tällaisen sosiaalisen osallisuuden kokeminen oli heille entuudestaan lähes täysin vierasta.

Mää haluaisin sinne uudestaan, siellä ois mukava asua.

5.2 Leirikokemukset vaihteluna arkeen

Arkiset asiat, kuten syöminen ja nukkuminen, koettiin leirillä uudessa ympäristössä ja uusien ihmisten kanssa elämyksellisinä. Erityisesti mieleen oli jäänyt kerrossängyissä nukkuminen ja siitä haastateltavat mainitsivat useaan otteeseen. Koimme, että tällaiset pienet asiat voivat lapsille olla todella merkittäviä, eikä niiden merkitystä pidä vähöksyä.

Mukavaa oli siellä kerrossängyissä nukkua!

Nukuttiin yläsängyissä. Äiti nukkui alasängyissä.

Haastatteluissa ilmeni useaan otteeseen ruokailut leirillä. Hyvän ruuan merkitys tuntui korostuvan lasten puheissa. Siitä, kuinka moni lapsi mainitsi ruuan olleen erityisen hyvää, päättelimme, että ruokailukokemukset koettiin yllättävän merkityksellisinä. Tulkitsimme, että hyvän ruuan lisäksi muiden kanssa yhteiset ruokailuhetket olivat lapsille arjesta poikkeava positiivinen kokemus.

Oli hyvää se hedelmäsalaatti.

Leivottiin pullaa.

Haastateltavat kertoivat innoissaan erilaisista asioista, joita olivat leirillä kokeneet. Kokemukset olivat olleet pieniä mutta mieleenpainuvia elämyksiä, joiden kokemiseen kotiooloissa todennäköisesti ei ole mahdollisuutta.

Lennokkien tekeminen (oli mukavaa). Opin yhen tosi hyvän mallin...

Löydettiin yks salareitti, sinne päästään keittiön siitä mentiin, että tästä näin käännyttiin (näyttää käsillä). Se oli jännä se salareitti.

5.3 Perheleireillä saatu turvallisuuden kokemus

Monenlaiset tunteet olivat vahvasti läsnä perheleireillä. Lapset kokivat leirien ilmapiirin pääsääntöisesti hyväksi ja turvalliseksi. Leirien alussa joitain lapsia jännitti, kun kaikki oli vielä uutta ja outoa. Alkujännitys kuitenkin hävisi pian, kun lapset kokivat, että leireillä oli hyvä olla.

Mä olin vähän ujo silloin.

Pimeys pelotti.

Leirien henkilökunta oli jäänyt lapsilla mieleen turvallisenä. Lasten puheissa erityisesti opiskelijoiden merkitys korostui. Jo pelkkä opiskelijoiden läsnäolo sai lapsille hyvänolon tunteen aikaan. Meille opinnäytetyön tekijöille jäi vaikutelma, että opiskelijoilla olisi ollut lapsille enemmän aikaa kuin muilla aikuisilla. Heidän ja lasten välillä tuntui olleen aitoa kohtaamista, joka on jäänyt lapsille mieleen.

Se oli siellä huoneessa ja tuli hyvä olo.

Siellä oli semmonen mun lempitäti. Se oli kiva. Se oli varmaan joku opiskelija niin se oli mukava.

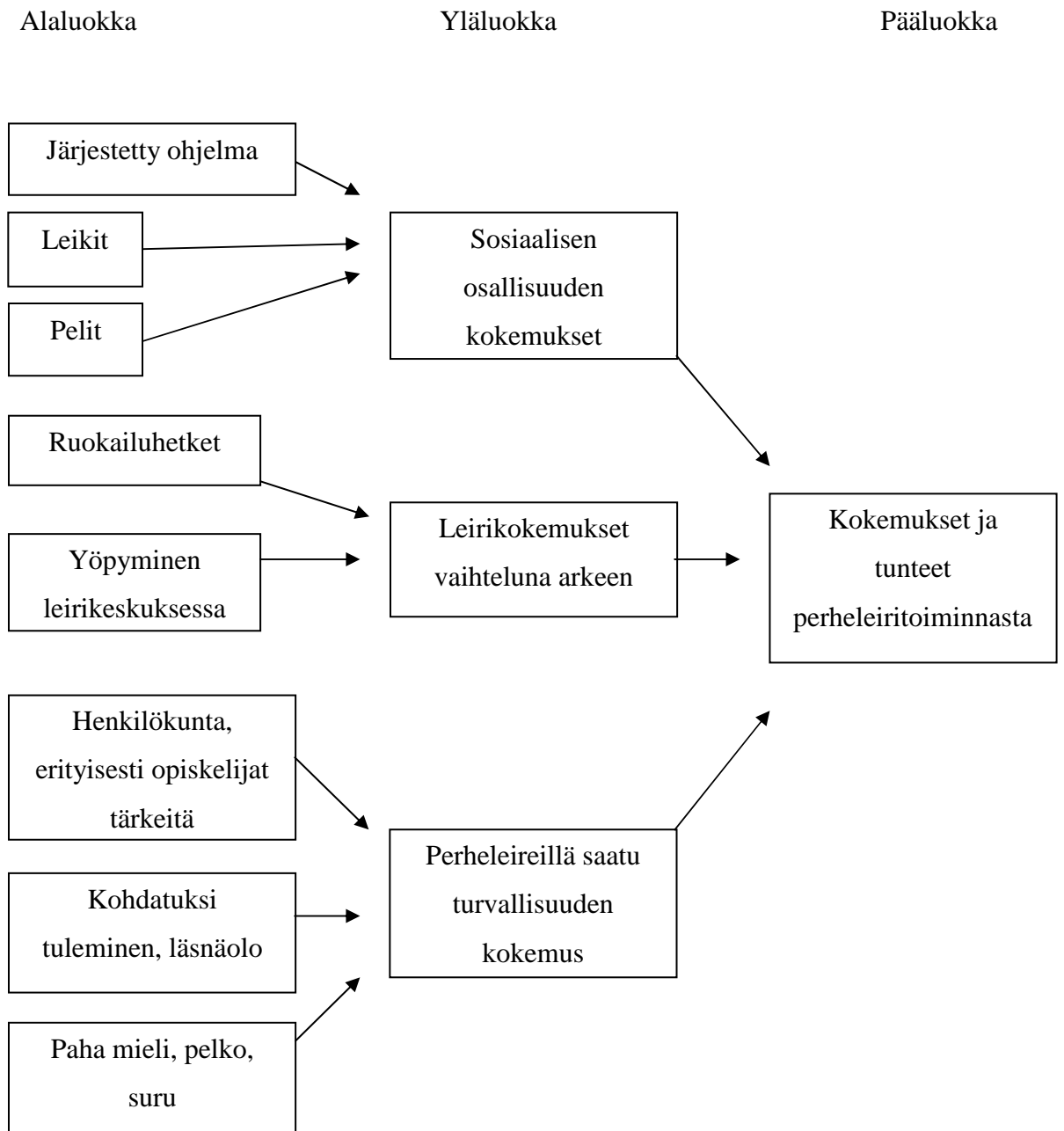
Se sano, ettei oo mitään hätää ja näytti mulle paikkoja ja kerto asioita.

Leireillä lapsilla oli tullut paha olo, jolloin opiskelijat olivat lohduttaneet heitä. Lapset kertoivat koskettavalla tavalla huolenpidosta ja lohdusta, jota he olivat leireillä saaneet.

Siellä (leirillä) oli hyvä olla. Kerran minua rupes itkettään ja minä menin äitin luo, äiti meni pois. Semmonen nuori laiha täti tuli niin se kertoi paikoista ja asioista ja jutteli niin minulla alkoi tulemaan hyvä olo.

Kotioloissa lapset ovat mahdollisesti usein tulleet torjutuiksi ja jääneet vailla huomiota, joten leirihenkilökunnan antama tuki ja turva merkitsi lapsille todella paljon. Tulkitsimme lasten kommentteista, että leireillä saatu kokemus aidosta välittämisestä ja

huolenpidosta on pitkänkin ajan jälkeen päällimmäisenä muistona mielessä perheleireistä.

KUVIO 2. Lasten kokemuksia perheleiritoiminnasta

6 PERHELEIRITOIMINNAN VAIKUTUKSET

6.1 Ei näkyvää muutosta kotioiloissa

Suurin osa haastattelemistamme lapsista koki, etteivät järjestetyt perheleirit muuttaneet heidän vanhempiansa käytöstä tai heidän kotioilojaan näkyvästi. Toisin kuin olisi voinut kuvitella, monikaan lapsi ei muista, että vanhempi olisi esimerkiksi saanut uusia ystäviä toiminnan kautta. Lasten kertoman mukaan suurin osa vanhemmista tunsivat toisensa, mikä osaltaan vaikuttaa uusien ystävyysuhteiden muodostumiseen.

Eipä ne oikeen. Ei paljo, ei yhtään. Kotona on samanlaista.

Ei.. ei, ai sen leirin jälkeen?

No mä luulen, että sille kaikki oli tuttuja.

6.2 Positiiviset vaikutukset vanhempiin

Osa lapsista koki, että perheleiritoiminnalla on ollut pysyviä vaikutuksia heidän perheensä elämässä. Lapset olivat huomanneet vanhempiansa rentoutuneen käytöksen ja lapsilla teetettyjen kotitöiden vähentymisen.

Onhan siellä pari juttua. Äiti on ottanut rennommin ja isä on myös ottanut rennommin.

(Ennen leiriä) isä on pyytänyt meitä siivoamaan ja kaikkea. Yleensä huutaa meille, joskus.

Perheleirien positiiviset vaikutukset ovat heijastuneet merkittävästi myös lasten elämään. Esimerkiksi kotitöiden vähentyminen antaa lapselle paremman mahdollisuuden elää tavallista lapsen elämää. On lapsen kannalta merkityksellistä, ettei hänen tarvitse huolehtia aikuisten huolista ja murheista. Lapsen tulee saada olla lapsi niin kauan kuin hänen kehityksensä sitä vaatii. Tässä suhteessa perheleiritoiminta on ollut tarpeellinen ja toimiva tukimuoto.

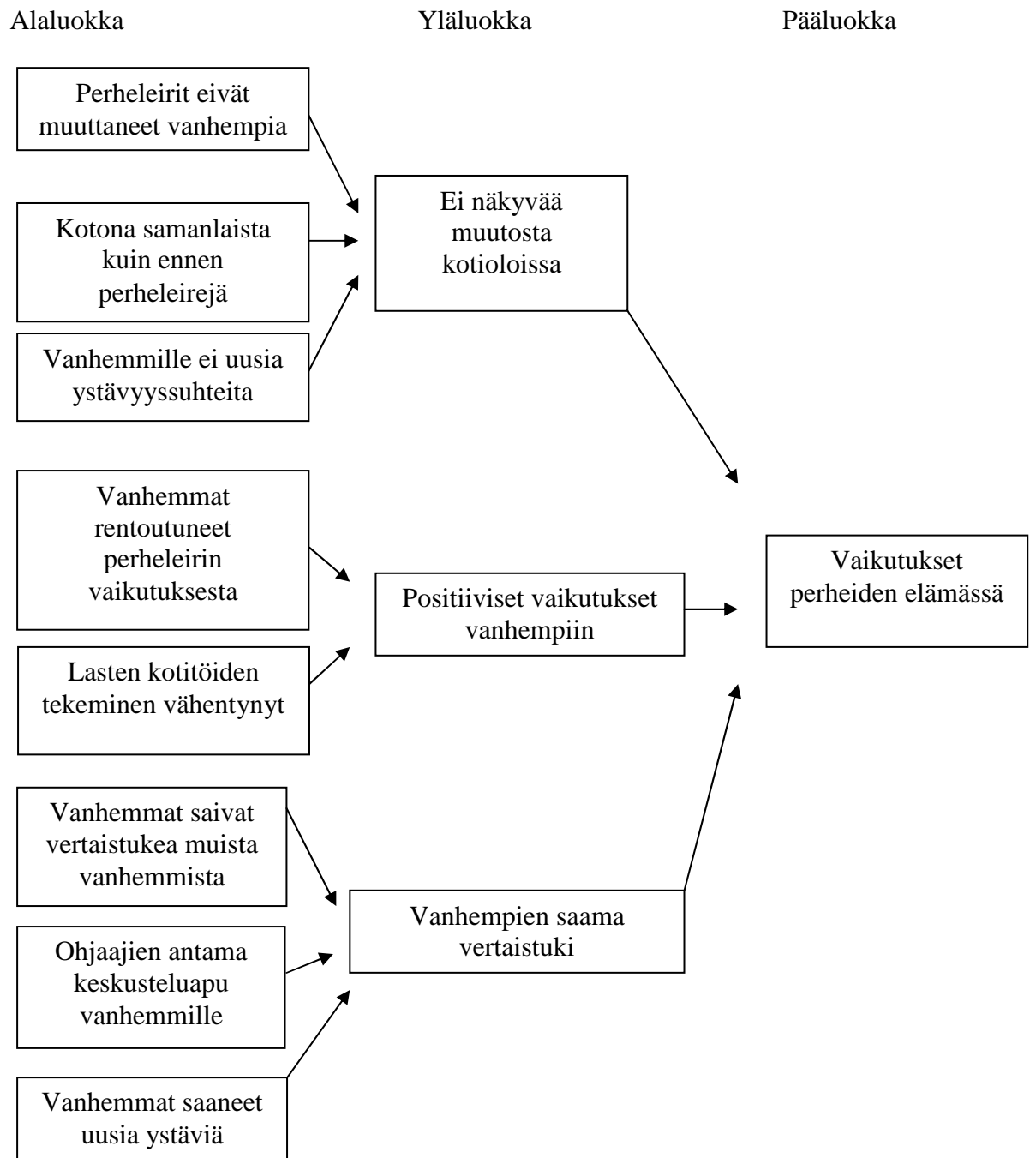
6.3 Vanhempien saama vertaistuki

Perheleireillä vanhemmille tarjoutui mahdollisuus keskustella muiden vanhempien ja leirien ohjaajien kanssa. Vertaistuki on yksinhuoltajaperheen vanhemmalle merkittävä apu arjessa jaksamiseen. On tärkeää voida jakaa sekä arjen iloisia että haastavia asioita jonkun kanssa. Lapset olivat myös huomanneet vertaistuen merkityksen. Tulkintamme mukaan perheleirien tavoite olla perheiden arjen jaksamisen tukena on ainakin joiltakin osin toteutunut.

Tykkäsi se (äiti olla leirillä). Siellä oli niitä tyyppejä niin se jutteli niitten kanssa.

Tykkäs. Kyllä se oli sen mielestä hauskaa.

No joo, emmä vaan tunne niitä äitin ystäviä.

KUVIO 3. Perheleiritoiminnan vaikutukset

7 PERHELEIRITOIMINNAN KEHITTÄMINEN

7.1 Perheleirin järjestäminen

Pääsääntöisesti lapset olivat erittäin tyytyväisiä leireihin. Sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluissa kaikki lapset ilmaisivat selkeästi oman ja vanhempiensa halun lähteä uudestaan leirille, joten leirit ovat ilmeisen onnistuneesti järjestettyjä. Haastateltavat uskoivat, että he olisivat voineet viihtyä leirillä pidempäänkin. Monet haastateltavat myös mainitsivat, että kesällä järjestetty leiri olisi parempi, jolloin ulkona voisi viettää enemmän aikaa. Tulkitsimme, että koulun kesälomalla lapsilla olisi enemmän aikaa ja suurempi tarve viettää aikaa kodin ulkopuolella.

Viikko on mulle sopiva, että kesälomalla.

Uus leiri jo tänä kesänä!

7.2 Perheleirin sisältö

Lapset olivat viihtyneet leireillä hyvin, ja he olivat tyytyväisiä monipuoliseen ohjelmaan. Ohjelma oli hyvää, ja sitä oli sopivan verran. Taikurin vierailu oli ollut erityisen mieluinen ohjelmanumero, mutta myös ulkoilu, retket, yhteiset pelit ja leikit sisällä ja ulkona, sekä saunominen olivat jääneet positiivisina mieleen. Lapset innostuivat, kun ryhmähaastattelussa katselimme kuvia taikurista.

Nyt se tekkee sen tempun!

Tuo on oikee taikuri!

Leireillä oli ollut paljon erilaista järjestettyä ohjelmaa, mutta hyvin myös aikaa leikkiä toisten lasten kanssa. Lasten mukaan aikuisilla ja lapsilla oli ollut myös erillistä ohjelmaa, ja siihen oltiin tyytyväisiä.

Aika paljo oli aikuiset ja lapset erikseen. Se oli hyvä.

Lapsilla oli paljon toiveita monenlaisista virikkeistä, joita olisivat toivoneet perheleireille.

Siellä ois pitäny olla kissa.

Lisää leluja. Ois voinu olla pikkulegoja.

Suihku- ja saunapäivä olisi kiva, kun minä tykkään paljon saunoa.

7.3 Perheleirille osallistuvien valinta

Meitä opinnäytetyön tekijöinä hämmästytti se, että kukaan haastateltavista ei kertonut selkeästi saaneensa uuden tai uusia ystäviä. Kysyimme heiltä asiaa moneen kertaan eri tavoilla, mutta lähes joka kerta kaikkien lasten vastauksena oli, ettei uusia ystävyysuhteita muodostettu.

En oikeestaan tuntenu niitä muita.

Tutustuin mutta emmää muista niitten nimiä enää. Ei oo sen jälkeen oltu kavereita.

Osa lapsista oli tuttuja toisilleen jo etukäteen, joten mahdollisesti siitä syystä he kokivat, etteivät saaneet uusia ystäviä. Moni lapsista kertoi leikkineensä pääasiassa leireillä olevien omien sisarusten kanssa.

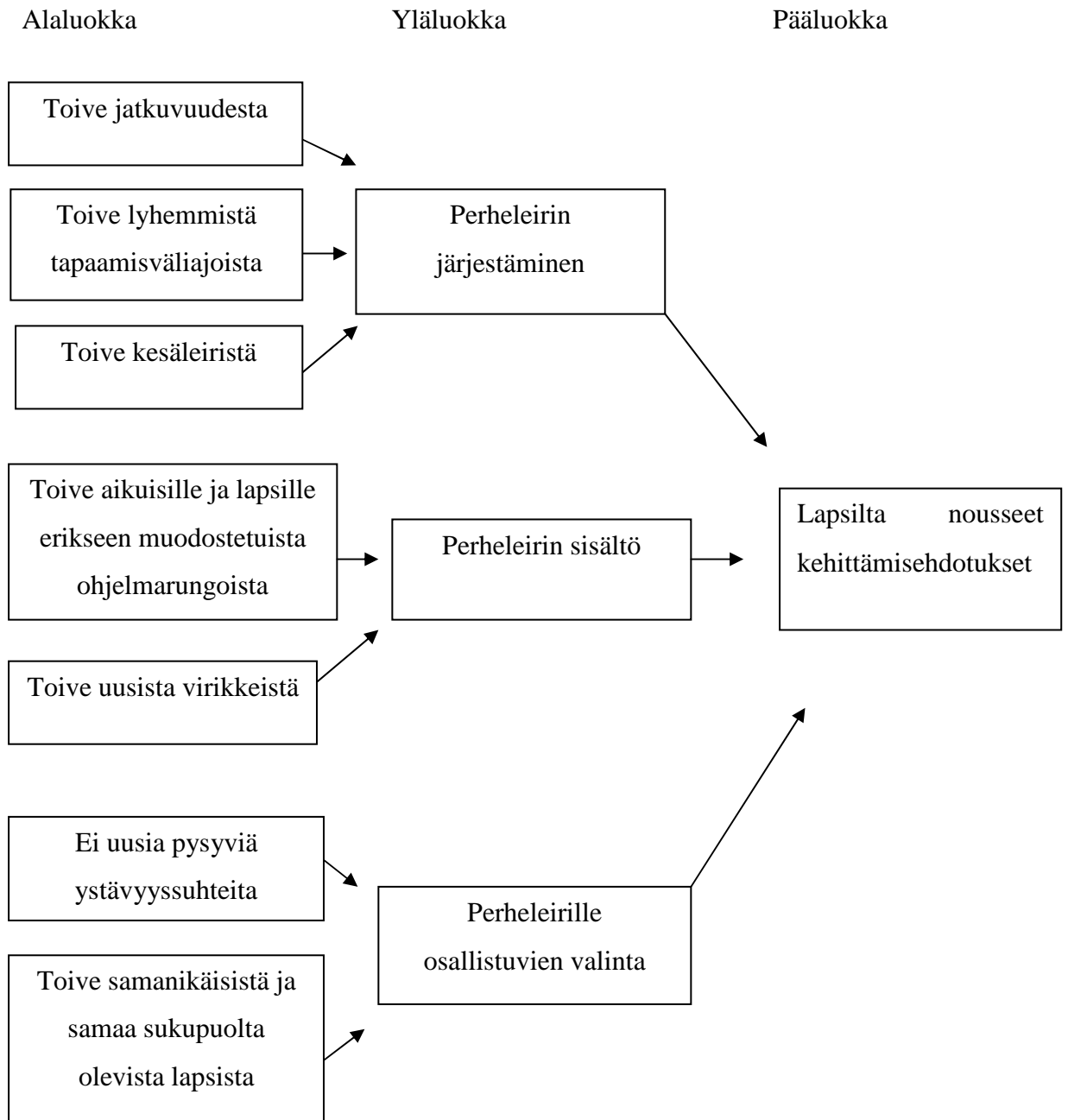
No en (tutustunut uusiin) ku kaikki on tuttuja jo ennestään.

Toisaalta leireillä lasten ikäjakauma (0–15 vuotta) oli hyvin laaja, mikä voi myös olla syynä siihen, että lapset kokivat, etteivät he saaneet uusia ystäviä. Erityisesti haastattelemamme pojat olivat sitä mieltä, että heistä olisi ollut mukava, jos poikia olisi ollut enemmän.

Ei siellä ollu kukaa muu poikia. Vaan tyttöjä. Ja jotku vauvoja.

Tutkimustulosten mukaan lapset kyllä leikkivät ja viettivät aikaa keskenään, mutta syvempien kaverisuhteiden muodostumista ei tapahtunut, eivätkä lapset ole juurikaan viettäneet aikaa keskenään perheleirien jälkeen. Perheleirien perheet olivat suhteellisen samanlaisessa elämäntilanteessa keskenään, joten lapset olisivat voineet saada toisiltaan vertaistukea, mutta lapset eivät olleet kokeneet vertaistuen saamista tai antamista leireillä. Lapset selvästi olisivat kaivanneet samanikäisiä ja samaa sukupuolta olevia kavereita, joiden kanssa olisi voinut kokea olevansa niin sanotusti samalla aaltopituudella.

Siellä ei ollut samanikäisiä. Se ois ollu hauskaa.. Mulla ei niitä kavereita paljon oo.

KUVIO 4. Perheleiritoiminnan kehittäminen

8 SEURAKUNNAN ROOLI

8.1 Seurakunnan vähäinen näkyvyys

Haastattelutilanteissa tuli ilmi, etteivät lapset juuri muistaneet tai tiedneet, oliko seurakunta mukana toiminnassa. Lasten vastaukset seurakuntaa koskeviin kysymyksiin olivat hyvin lyhyitä, ja he joutuivat miettimään vastauksiaan kauemmin kuin muihin teemoihin liittyviin kysymyksiin. Yleisin vastaus seurakunnan mukanaoloa koskevaan kysymykseen oli ”*Emminä muista*”. Päättelimme tynkien vastausten ja heidän kertomansa perusteella, että seurakunta käsitteenä on heille osittain vieras. Pohdimme, johtuvatko vähäiset muistikuvat enemmän tietämättömyydestä kuin seurakunnan pienestä roolista leiritoiminnassa. Totesimme, että huolimatta seurakunta käsitteen vieraudesta uskomme, että lapset olisivat muistaneet, mikäli leirillä olisi järjestetty esimerkiksi leirijumalanpalvelus tai hartauksia. Tietämättömyydestä johtuen lapsilla ei ollut ennakko odotuksia seurakunnan osuuden suhteen.

8.2 Vähäiset muistot seurakunnan mukanaolosta

Pitkän mietinnän jälkeen lapsille muistui mieleen henkilö, jonka he olettivat olevan seurakunnasta. He olivat muun muassa laulaneet lasten virsiä, sytyttäneet kynttilän ja puhuneet tämän henkilön kanssa. Kaksi lapsista muisti hänet nimeltä ja sen, mistä seurakunnasta hän tulee, mutta anonymiteetin säilymisen takaamiseksi emme julkaise kyseisiä kommentteja.

----- sytytti kynttilän ja laulettiin vähän virsiä.

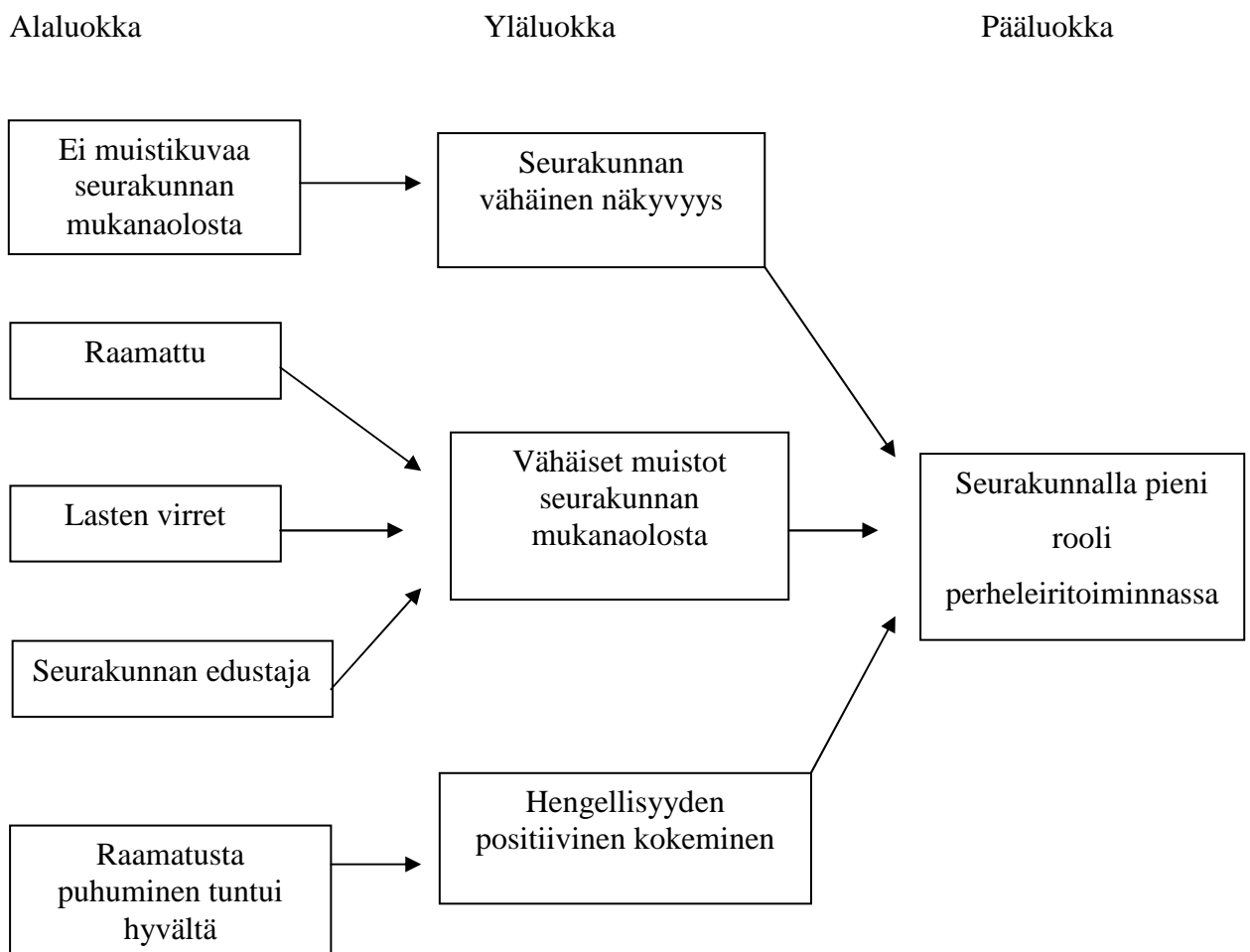
Siellä oli yks jolla on kihara tukka ja se kertoo runoja ja puhuu Raamatusta ja kaikkea.

8.3 Hengellisyiden positiivinen kokeminen

Huolimatta siitä, että suurin osa lapsista ei juuri muistanut seurakunnan olevan toiminnassa mukana, he kokivat hengellisyiden positiivisena asiana. Kun eräs lapsi muisti puhuttaneen Raamatusta, kysyimme häneltä ja eräältä toiselta lapselta, miltä se tuntui.

Hyvältä!

Oli kivaa.

KUVIO 5. Lasten kokemus seurakunnan mukanaolosta toiminnassa

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

1. Yhteisöllisyyden kokeminen merkityksellistä

Tutkimustulosten mukaan lapsille perheleirien sisällöllä ei ollut niinkään merkitystä, vaan jo leirillä oleminen ja ryhmään kuuluminen oli lapsille merkittävä kokemus.

2. Lapsille enemmän ikätovereita

Perheleireillä lasten ikäjakauma oli ollut hyvin laaja. Lapset eivät kokeneet, että he olisivat saaneet leireiltä uusia ystäviä, vaikkakin leirillä lapset olivat keskenään mielellään leikkineet. Tulevilla leireillä perheiden valinnassa olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että leirillä tulisi samanikäisiä lapsia. Lasten vertaisryhmän edellytyksenä on, että ryhmän jäsenet ovat suunnilleen samanikäisiä, joten näillä leireillä ikätovereiden puuttuminen on vaikeuttanut vertaisryhmän muodostumista.

3. Painotus lasten tukemiseen

Perheleireillä lasten vanhemmat saivat keskusteluapua leirien henkilökunnalta, sekä toisilta vanhemmilta. Lapset eivät muistaneet, että heidän kanssaan olisi järjestetysti keskusteltu asioista, vaikka he yhtä lailla olisivat sitä tarvinneet. Saimme vaikutelman, että lapset kyllä tiedostivat vanhempiansa saaman ja tarvitseman tuen mutta kaipaisivat sitä itsekin. Perheleiri on otollinen ympäristö järjestää lasten kanssa yksilö- tai ryhmäkeskusteluja, joissa aiheet voisivat nousta lasten elämäntilanteista.

4. Opiskelijoiden tärkeys

Lapset kokivat opiskelijat erittäin tärkeiksi tekijöiksi perheleirin toimivuuden kannalta. Opiskelijoilla oli suuri rooli ohjelman järjestämisessä ja erityisesti lasten kanssa toimimisessa silloin, kun vanhemmilla oli erillistä toimintaa. Jollain perheleirillä jokaisella perheellä oli ollut oma opiskelija, joka vietti

paljon aikaa perheen kanssa ja huolehti perheen hyvinvoinnista. Kyseistä järjestelyä pidettiin erittäin toimivana ja onnistuneena.

5. Perheleirien turvallinen ilmapiiri

Lapset kokivat leirit kokonaisuudessaan erittäin merkittävänä sekä itselleen että vanhemmilleen. Perheleirit ovat olleet ikään kuin hengähdyspaikka arjen keskelle, jossa kaikilla on ollut hyvä olla, ja ympärillä on ollut paljon ihmisiä, joilta on saanut huolenpitoa.

6. Toiminnan jatkuvuus tarpeellista

Perheleirit ovat olleet hyviä mutta toiminta ei ole jatkunut tämän jälkeen. Ryhmä ei jatkanut toimintaa leirien välissä eikä niiden jälkeen, jolloin yhteydenpito on jäänyt. Toimintaa olisi syytä jatkaa pidempään esimerkiksi säännöllisten tapaamisten merkeissä. Näin perheillä olisi pysyvämpi tuki ja perheleireillä muodostunut verkosto säilyisi. Tämä tukisi osaltaan perheiden mahdollisuuksia saada arkeensa pysyviä positiivisia muutoksia.

7. Seurakunnalla pieni rooli perheleiritoiminnassa

Lapsille oli jäänyt vähän muistikuvia seurakunnan osuudesta perheleiritoiminnassa. Lapset eivät kokeneet hengellisyyttä merkityksellisenä. Seurakunta on mainittu yhtenä toimijoista, joten oletimme näkyvyyden olevan hieman suurempi. Toisaalta pohdimme perheleirien pääasiallista tavoitetta parantaa perheiden hyvinvointia, jolloin hengellisyys ensisijaisesti ei ole se, mitä perheet leireiltä odottavat. Mielestämme esimerkiksi aamu- ja iltahartaudet sekä ruokarukous voisivat olla paikallaan mutta välttämättä sen suuremmin ei hengellisyyden tarvitse näkyä. Vastaisuudessa, jos seurakunnan mukanaoloa halutaan parantaa, olisi tärkeää huomioida asia jo suunnitteluvaiheessa.

10 TULOSTEN VERTAILUA AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN

Perheleiritoiminta tai muu ryhmätoiminta ovat lastensuojelussa uusia ja vielä varsin vähän käytettyjä työmuotoja. Hyvin harva lastensuojelun asiakasperheistä pääsee osalliseksi perheleiritoimintaan, sillä toteutetut perheleirit ovat lähes aina osa jotain projektia tai hanketta, kuten myös meidän opinnäytetyössä tutkimamme perheleirit. Perheleireistä on tehty muutamia aiempia tutkimuksia, joissa on tutkittu järjestäjien, toimijoiden, vanhempien ja opiskelijoiden kokemuksia perheleiristä. (Kehus & Lähteinen 2011, 12–14.)

Kehuksen ja Lähteisen (2011) pro gradu -tutkielmassa tutkitaan Rovaniemen seurakunnan ja kaupungin yhteistyössä järjestämää perheleiriä. Tutkimuksessa yhtenä tavoitteena on tuottaa tietoa perheleiritoiminnan kehittämiseksi, kuten myös meidän opinnäytetyössämme. Heidän aineiston keruunsa on tapahtunut havaintoja tekemällä ja toimijoita haastatteleamalla havaintojen tueksi, toisin kuin meidän opinnäytetyössämme aineisto koostui ainoastaan lasten haastatteluista saamistamme tiedoista. Kehuksen ja Lähteisen pro gradu -tutkielman keskeisimpinä perheleiritoiminnan kehittämisehdotuksina ovat suunnitelmallisuuden lisääminen ja tavoitteiden selkeämpi määrittely ja sekä kohderyhmän tarkentaminen. Meidän opinnäytetyömme on tehty lasten näkökulmasta, joten toimijoiden osuus perheleirien suunnitelmallisuuteen ja tavoitteiden määrittelyyn jää tutkimuksemme ulkopuolelle. Kehus & Lähteisen tutkimuksen, samoin kuin meidän opinnäytetyömme tulosten mukaan, perheleirin kohderyhmän valinnan tulee olla entistä suunnitelmallisempaa. (Kehus & Lähteinen 2011, 6–14, 123–125.)

Sinikka Niskanen (2008) selvitti opinnäytetyössään perheleirin soveltuvuutta oppimisympäristöksi sosiaali-alan opiskelijoille. Tutkimuksen perheleirillä opiskelijoiden rooli vaikutti olleen hyvin samankaltainen kuin meidän opinnäytetyössämme tutkimillamme perheleireillä. Niskasen tutkimuksen mukaan perheleiri soveltuu hyvin opiskelijoiden oppimisympäristöksi, ja hän tutkimuksensa johtopäätöksissä ehdottaa, että sosionomin ammattiopintoihin voisi sisällyttää perhetyön opintojakson, johon perheleiri kytkettäisiin osaksi opintoja. Tutkimustulostemme

mukaan opiskelijat olivat erittäin merkittäviä perheleireille osallistuneille lapsille, mikä osaltaan puoltaisi perheleiritoiminnan kytkemistä osaksi sosiaali-alan opintoja. (Niskanen 2008, 23–25.)

Tiina Harjula (2011) Oulun seudun ammattikorkeakoulusta on tehnyt opinnäytetyön tutkimalla saman Selänteellä järjestetyn perheleirin toimijoiden kokemuksia leiristä. Toimijoiden mukaan lapsille leiri oli hyvä kohtaamispaikka toisten lasten kanssa sekä vahvisti lasten itseluottamusta ja rohkeutta. Tutkimustuloksissamme tämä ei suoranaisesti näy, mutta toisaalta tuloksiamme mukaan lapsille osallisuus ja ryhmään kuuluminen oli merkityksellistä, mistä voi tulkita, että lapsella on ollut hyvä ja itsevarma olo ryhmässä. Harjulan tutkimustulosten mukaan lapset eivät niinkään jakaneet vertaistukea johtuen vertaisten vähäisestä määrästä tai puuttumisesta. Harjulan opinnäytetyön mukaan toimijat näkivät kaiken kaikkiaan perheleiritoiminnan vahvistavaksi kokemukseksi lapsiperheiden kannalta. Harjulan mukaan olisi hyvä, jos perheleiritoiminta saataisiin juurrutettua osaksi lapsiperhepalveluja. Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset ovat yhteneviä siinä asiassa. (Harjula 2011, 36–40.)

11 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSHAASTEET

Opinnäytetyön aihe oli mielenkiintoinen ja selkeästi rajattu, joten siinä mielessä työtä oli helppo tehdä. Perehdyimme perheleiritoimintaan, josta tutkimuksen teimme, ainoastaan meille annettujen dokumenttien ja kokospöytäkirjojen kautta sekä keskustelemalla muutaman kerran hankkeen työntekijöiden kanssa. Päätimme kuitenkin, että tärkeintä on antaa lasten kertoa, millaista leireillä on ollut, ja sitä kautta tarkastella asiaa. Tämä valinta osoittautui mielestämme hyväksi, vaikka lisäsi haasteita opinnäytetyön tekemisen suhteen. Lapsen näkökulma on ainoa, jonka pohjalta tuloksemme syntyivät.

Suureksi haasteeksi opinnäytetyön tekemisessä osoittautui lapsitutkimuksen tekeminen. Haastattelua valmistellessamme perehdyimme lasten haastattelua koskevaan tutkimustietoon ja jouduimme tarkkaan pohtimaan eri menetelmiä, millä tavalla saisimme tilanteen mahdollisimman luontevaksi lapsille. Lisäksi pohdimme, miten saisimme itse kerättyä riittävästi aineistoa. Lapsia oli ilmoittautunut haastateltavaksi yhteensä seitsemän, joista kaksi oli joutunut perumaan viime hetkellä. Suurempi haastateltavien määrä olisi ollut positiivista aineiston keruun kannalta, sillä yhdeltä lapselta aineistoa sai varsin vähän. Vastaukset olivat usein ”joo”, ”ei”, ”ehkä” ja ”en tiedä” tyyppisiä, joista oli vaikea tehdä johtopäätöksiä.

Yllätyimme siitä, että lasten näkökulmasta on tehty niin vähän aiempia tutkimuksia. Opinnäytetyötä tehdessä huomasimme konkreettisesti myös sen, kuinka ainutlaatuista tietoa omasta hyvinvoinnistaan lapsi voi antaa ja kuinka erilaisia vastauksia ja tutkimustuloksia saimme, kun haastattelimme lapsia itseään sen sijaan, että olisimme kysyneet samat asiat vanhemmilta tai leirin työntekijöiltä.

Opinnäytetyötä tehdessämme meille tuli usein sellainen vaikutelma, että perheleirit nimensä mukaan järjestetään koko perheen hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta pääasiallinen huomio on vanhemmissa. Ohjelmarunko on yleensä rakennettu vanhempien kannalta, ja vasta sen jälkeen pohditaan, mitä lapset tekevät sillä aikaa. Paras tapa tukea lasta on tukea hänen vanhempansa. Kuitenkin olisi tärkeää pyrkiä

näkemään asiat lapsen näkökulmasta ja toimia ensisijaisesti lapsen ehdoilla. Viime vuosina lapsen oikeuksia on alettu korostaa entistä enemmän ja lasta on alettu pitää oman elämänsä keskeisimpänä asiantuntijana ja tiedon antajana. Suunta on mielestämme oikea, ja käsityksemme siitä vahvistui entisestään opinnäytetyötä tehtäessä.

Huomasimme lapsia haastatellessamme, että jokainen heistä muisti leirien henkilökunnasta päällimmäisenä opiskelijat. On mielestämme tärkeä tiedostaa opiskelijoiden merkitys muun henkilökunnan lisäksi. Meille jäi vaikutelma, että opiskelijat olivat leireillä juuri lapsia, kun taas muu henkilökunta enemmän aikuisia, varten. Lapsille, jotka kotona saavat todennäköisesti liian vähän huomiota, opiskelijoiden antama aika ja turva ovat varmasti olleet erittäin tärkeitä. Jatkon kannalta tätä ei mielestämme saa unohtaa, vaan opiskelijoiden käyttäminen perheleiritoiminnassa on tutkimustulostemme kannalta hyvin merkityksellistä.

Jatkotutkimuksena saman tutkimuksen voisi tehdä leireille osallistuneille äideille. Jatkotutkimuksen voisi tehdä toisella tavalla, esimerkiksi havainnoivalla tutkimusmenetelmällä, mikä antaisi erilaista näkökulmaa perheleiritoiminnan vaikutuksista. Olisi myös tärkeää tehdä tutkimus jossain muualla järjestettyjen perheleirien osallistujille, erityisesti lapsille, koska tämältyyppisiä tutkimuksia on niukasti. Näin saataisiin mahdollisuus tulosten vertailuun ja mahdollisesti lisää puoltavia tutkimustuloksia siitä, että kyseinen perheleiritoiminta on ennaltaehkäisevää ja lasten ja perheiden hyvinvointia edistävää toimintaa.

LÄHTEET

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Arvot. Viitattu 30.1.2012. www.diak.fi/arvot

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Tampere: Juvenes Print Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Georgas, James; Berry, John W.; van de Vijver, Fons J. R.; Kagitcibasi, Cigdem; Poortinga, Ype H. 2006. Families Accross Cultures. A 30 - Nation Psychological Study. United Kingdom, Cambridge: University Press.

Hannila, Päivi & Kyngäs, Päivi 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. Opinnäytetyö. Helsingin Ammattikorkeakoulu Stadia.

Harjula, Tiina 2011. Toimijoiden kokemuksia varhaisen tuen perheleiritoiminnasta. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Helavirta, Susanna 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajana. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Helavirta, Susanna 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Yhteiskuntapolitiikka 72. (2007):6.

Hirsijärvi, Sirkka; Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Inkinen Matti (toim.) 2001. Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Helsinki: Tammi.
- Jokela, Ulla 2011. Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 34. Viitattu 21.10.2011. http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_34_ISBN_9789524931496.pdf
- Keats, Daphne M. 2000. Interviewing. Australia, Adelaide: Griffin Press.
- Kehus, Jenni & Lähteinen, Sanna 2011. Irti arjesta – vai kiinni arkeen? Etnografia perheleiri – ja vertaisryhmätoiminnan rakentumisesta. Lapin Yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu – tutkielma.
- Kettunen, Paavo 2001: Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa. Kirkon tutkimuskeskus, sarja A, 76, 2001.
- Kirkkojärjestys 1991/1055, 8.11.1993. Viitattu 24.1.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>
- Kirkkolaki 1993/1054, 26.11.1993. Viitattu 24.1.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>
- Koskimaa, Janika 2005. Mielenterveyongelmista kärsivien vanhempien lasten kokemuksia vertaistukiryhmästä. Diak Etelä. Opinnäytetyö.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kvale, Steinar 1997. Den kvalitativa forskningsintervjun. Denmark: Narayana Press.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laine, Terhi; Hyväri, Susanna; Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 30.1.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lindfors, Helena, 2010. Jumalan varassa, Kirkon perhetyön perusteita. Diakonia 2/10.

Lyytinen, Paula; Korhonen, Mikko; Lyytinen Heikki (toim.) 2000. Näkökulmia kehityspsykologiaan kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaali- ja terveysalalla. Viitattu 28.8.2012.
<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf>

Mattila, Kati-Pupita 2003. Lapsidiakonian käsikirja. Helsinki: Sininauhaliitto.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan abc. Vaajakoski: Gummerus.

Niskanen, Sinikka 2008. Perheleiri oppimisympäristönä – pedagogiset perustelut. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opettajakoulutuksen kehittämishanke.

Peruspalvelukuntayhtymä Selänne a. Muistio varhaisen vuorovaikutuksen työryhmän kokouksesta 23.8.2010. Kokousmuistio. Tuloste tekijän hallussa.

Peruspalvelukuntayhtymä Selänne b. Koontia perheleiristä 27.11.2010. Kokousmuistio. Tuloste tekijän hallussa.

- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina. Sosiaalityöntutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa: Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin Marja (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rundgren, Marjo 2008. Perhediakonia vaikeissa olosuhteissa elävien perheiden tukena. Diakonia-ammattikorkeakoulu Oulu Diakonia ja kristillinen kasvatusta (ylempi AMK). Opinnäytetyö.
- Rundgren, Marjo 2010. Perhediakonia vaikeissa olosuhteissa elävien perheiden tukena. Diakonia 2/10, 22–23.
- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuopion yliopisto: Väitöskirja.
- Salmivalli, Christina 2005. Kaverin kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste. Viitattu 2.2.2012.
http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2015.
- Sosiaaliportti 2012. Vammaispalvelujen käsikirja. Vertaistuki. Viitattu 31.8.2012.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki/>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Kirkon perheneuvonta. Viitattu 24.1.2012.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/40D5B401E55B1785C225748000449ACD?OpenDocument&lang=FI>

Taitto 2001. Vertaistoiminta avuksi lapselle. Teoksessa: Inkinen, Matti (toim.) 2001.
Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Helsinki: Tammi.

Tilastokeskus i.a. Käsitteet ja määritelmät. Viitattu 3.1.2012
<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Vähärautio, Aira 2011. Lapsen hyvää arkea rakentamassa. Viitattu 9.1.2012.
http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=18671

LIITE 1 Tutkimuslupa-anomus

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Heidi Härkönen & Iina Puroila

Diakonia- ammattikorkeakoulu 5.2.2012

Diak Pohjoinen, Oulu

Uusikatu 46

90100 Oulu

Opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa Oulun yksikössä sosionomeiksi. Teemme opinnäytetyötä. Valmistumme Sosionomiksi (AMK) joulukuussa 2012. Haemme tällä anomuksella tutkimuslupaa opinnäytetyöllemme, jonka tarkoituksena on selvittää Selänteen alueella Tukea vertaisille ryhmään osallistuneiden lasten kokemuksia ryhmästä. Haastatteluja varten haemme erikseen luvat haastateltavien vanhemmilta sekä haastateltavilta itseltään.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua ja sen ohella ryhmähaastattelua. Tarkoituksenamme on haastatella noin viittä ryhmään osallistunutta lasta kevään 2012 aikana.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja saatuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusaineistoa käytetään vain tähän tutkimukseen ja opinnäytetyön valmistuttua aineisto hävitetään. Tutkimuksemme lähtökohtana on selvittää Selänteen mallin mukaisen vertaisryhmätoiminnan vaikutuksia ryhmään osallistuneisiin lapsiin ja sitä kautta mahdollistaa mallin edelleen kehittäminen.

Opinnäytetyötämme ohjaavat lehtorit Tarja Tuovinen-Kakko ja Mirva Heikkilä-Tyni. Pyydämme kohteliaimmin lupaa suorittaa tutkimus.

Yhteistyöterveisin sosionomiopiskelijat

Heidi Härkönen Iina Puroila

heidi.harkonen@student.diak.fi / iina.puroila@student.diak.fi

LIITE 2 Haastattelurunko

Ryhmähaastattelu

- Esittelykierros, jossa aluksi kerromme ketä olemme, ja miksi olemme paikalla
- Leirivalokuvien katselu, lapset saavat kertoa kuvista. Tarjolla myös pientä purtavaa ja juotavaa.

- kuvaile, mitä kuvissa tapahtuu
- Kuvissa esiintyvät henkilöt
- Tunteita, joita kuvienottohetkellä oli

Lapset voivat kuvien jälkeen kertoa yleensä leiristä

- Leirin ohjelma
- Mukavia, mieleen jääneitä muistoja
- Negatiivisia muistoja

Lopuksi kerrotaan lapsille yksilöhaastattelun kulusta, eli siitä, että kysellään samanlaisia kysymyksiä kuin ryhmähaastattelusta liittyen leiriin, ja lapset saavat nyt hieman tarkemmin kertoa. Kerromme myös, että jos lapsesta tuntuu vaikealta, niin kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata, ja haastattelu voidaan keskeyttää, jos lapsi niin haluaa.

Teemahaastattelu

Millaisia kokemuksia lapsilla on vertaisryhmästä?

- Kerro, millaista leirillä oli.
- Mitä teitte? Kenen kanssa?
- Miltä tuntuu muistella leiriä?
- Pelottiko/jännittikö jokin asia?

Millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut lasten ja perheen elämään?

-Saitko kavereita?

-Oliko leirillä saman ikäisiä kuin sinä?

-Oletko nähnyt leiriläisiä leirin jälkeen? Haluaisitko?

-Kerro perheestäsi?

-Tuntuuko, että leiri olisi tehnyt hyvää teidän perheelle? Onko kotona ollut helpompaa/vaikeampaa leirin jälkeen?

Tykkäsikö äitisi olla leirillä? Saiko hän uusia ystäviä?

Mikä oli seurakunnan rooli vertaisryhmätoiminnassa?

-Käytkö missään seurakunnan kerhoissa tms.?

-Millaisia asioita diakoni Minna teki leirillä?

-Oliko hartauksia?

-Mitä Minnan järjestämästä toiminnasta jäi mieleen?

Miten vertaisryhmätoimintaa voitaisiin kehittää?

-Oliko leiri sopivan mittainen?

-Olisiko ollut mukava jos tapaamisia olisi ollut enemmän, vai olisiko niitä pitänyt olla vähemmän?

-Mitä olisit toivonut, että leirillä olisi vielä ollut?

-Oliko leirillä tarpeeksi/liikaa ohjelmaa?